

ACCOMMODATIEBELEID LITTENSERADIEL

Visiedocument

INHOUD

INLEIDIING EN VRAAGSTELLING	2
BEVINDINGEN, UITGANGSPUNTEN EN GRENSWAARDEN	4
SCENARIO'S EN BELEIDSREGELS	9

Leeuwarden, 5 december 2011

INLEIDIING EN VRAAGSTELLING

De gemeente Littenseradiel zit midden in een discussie over de vraag hoe met (publieke) voorzieningen moet worden omgegaan. Die discussie is actueel omdat een aantal ontwikkelingen de vraag en het aanbod van voorzieningen beïnvloedt. Genoemd kunnen worden: ¹

- vergrijzing en ontgroening van de bevolking;
- een overheid die mede door bezuinigingen niet altijd publieke voorzieningen in stand kan houden;
- sociale, culturele en economische ontwikkelingen veranderen het leven op de dorpen.

De gemeente is zich bewust van de veranderende omstandigheden en ontwikkelingen, en wil een 'goede infrastructuur' van voorzieningen in stand houden om de kwaliteit van leven op de dorpen te behouden. Maar hoe die 'infrastructuur' er precies uit moet zien, is niet direct duidelijk. Hoe ga je om met kleine scholen en dalende kindertallen? Welke vorm en functie hebben dorpshuizen en hoe hangt dat samen met andere publieke en private functies in de dorpen? Hoe spreid je op een slimme manier voorzieningen op het gebied van sport, cultuur en recreatie?

In zekere zin gaan dit soort vragen over het zoeken naar de grenswaarden of drempelwaarden wanneer je als gemeente (nog) iets doet of niet (meer) doet. Soms zijn die grenswaarden min of meer gegeven vanuit landelijke regels - denk aan de normen voor kleine scholen. Vaak is er een grijs gebied waar gemeenten, burgers en andere betrokken partijen naar een oplossing moeten zoeken.

Doel Visiedocument

Om dit soort vragen te beantwoorden heeft de gemeente een proces in gang gezet dat moet uitmonden in een Accommodatieplan. Van belang is dat er een gemeenschappelijk kader komt waarmee vragen rond voorzieningen kunnen worden beantwoord. Dat kader kan worden opgevat als een verzameling uitgangspunten of richtlijnen die behulpzaam zijn bij het maken van keuzes. Het college wil daarin graag richtinggevend zijn, zonder een blauwdruk op te leggen. Dit Visiedocument heeft daarom het karakter van een discussienota of visiedocument, waarin richtingen en alternatieven worden aangegeven.

Het Visiedocument bevat mogelijke oplossingen en geeft aan wat er met accommodaties en voorzieningen zou kunnen gebeuren, maar maakt niet de concrete keuzes van bijvoorbeeld of een kleine school zou moeten worden opgeheven - en zo ja, welke - of in welk dorpshuis wel of niet geïnvesteerd zou moeten worden. In zekere zin gaat het erom het denken over keuzes over voorzieningen een (flinke) stap verder te brengen, en daarmee een fundament te leggen onder toekomstige keuzes die de leefbaarheid in de dorpen het beste kan waarborgen.² Het denken mag daarbij best creatief en 'tegen grenzen van regelgeving' aanzitten.³ Er is bij de opzet van het Visiedocument gefocust op de accommodaties basisschool, kinderopvang/peuterspeelzalen, dorpshuizen, en sportaccommodaties.

¹ Zie bijvoorbeeld het rapport 'Kansen spreiden'.

² Een en ander hangt ook samen met de zogenoemde streekagenda.

³ Bijvoorbeeld ten aanzien van het gebruik van andere gebouwen dan schoolgebouwen voor leerlingen.

Aanpak

Het beantwoorden van de vragen is op een aantal manieren aangepakt. Er zijn gegevens verzameld over huidige voorzieningen en accommodaties. Die zijn tegen het licht gehouden van te verwachten ontwikkelingen (met name vergrijzing en ontgroening). Op basis daarvan zijn enkele algemene conclusies getrokken over de richting en kaders van voorzieningen en accommodatiebeleid.

Die conclusies zijn in dit visiedocument ‘vertaald’ naar een aantal uitgangspunten voor het accommodatiebeleid. Op basis daarvan is een aantal praktische beleidsregels opgesteld. De beleidsregels zijn afhankelijk van de beleidsmatige keuzes die worden gemaakt en liggen ten grondslag aan de beslissingen over hoe om te gaan met voorzieningen en accommodaties in de gemeente. De mogelijke keuzes vormen een kader voor de discussie over het accommodatiebeleid.

Hierna wordt eerst ingegaan op de belangrijkste bevindingen uit de achterliggende analyse en enkele algemene uitgangspunten (paragraaf 2). Daarna volgen scenario’s, die worden vertaald in beleidsregels (paragraaf 3). Om ‘voeling’ te krijgen voor wat een en ander betekent, wordt kwalitatief in beeld gebracht wat bij benadering de mogelijke gevolgen voor de gemeente en voor de dorpen zijn.

De achterliggende cijfers en analyses zijn beschreven in een achtergronddocument.⁴

⁴ BBO, Accommodatiebeleid Littenseradiel, Achtergronddocument, november 2011.

BEVINDINGEN, UITGANGSPUNTEN EN GRENSWAARDEN

Algemene bevindingen⁵

- *Voorzieningen zijn gespreid*

In Littenseradiel zijn de voorzieningen gespreid over de dorpen. Er zijn (19) basisscholen in 17 dorpen, er zijn voorzieningen voor kinderopvang in 12 dorpen, er zijn 22 dorpshuizen, en sportaccommodaties in 22 dorpen - variërend van kaats- of ijsbaan tot sporthal of zwembad. In de kleinste dorpen (minder dan 100 inwoners) zijn weinig van dit soort voorzieningen. Publieke voorzieningen zoals de basisschool en in mindere mate ook peuterspeelzaal en de aanwezigheid van een sportveld zijn redelijk verspreid over de kernen. Grootschalige voorzieningen uit de publieke sfeer zoals voortgezet onderwijs, zwembad en verzorgingshuis hebben alleen vestigingen in enkele plaatsen. Private voorzieningen zoals een supermarkt zijn nauwelijks in de kleinere kernen te vinden.

- *'Complete clusters'*

Er zijn bijna geen dorpen waar alle basisvoorzieningen nog zijn; zogenoemde 'complete dorpen' bestaan nauwelijks.⁶ Rond de grotere dorpen Winsum/Easterlittens, Mantgum/Weidum en Wommels/Easterein zijn wel clusters van dorpen als 'compleet' aan te merken. In zo'n cluster van dorpen zijn een supermarkt, cafés, basisscholen, dorpshuizen, plekken voor kinderopvang/peuterspeelzalen, huisarts en verschillende sportvoorzieningen te vinden. De dorpen binnen een cluster bevinden zich steeds binnen een straal van maximaal 5,5 autokilometers van het grootste dorp waar de meeste voorzieningen zijn.⁷

- *Ontgroening en vergrijzing*

Demografische ontwikkelingen zullen ook in Littenseradiel duidelijk voelbaar zijn. Niet zozeer in de omvang van de bevolking - die daalt waarschijnlijk alleen licht - maar meer in de samenstelling van de bevolking. De gemeente die nu nog een relatief laag aandeel ouderen kent, ziet dit aandeel zeer snel stijgen tot 2030; het aantal ouderen verdubbelt ongeveer. Tegelijkertijd neemt het aantal schoolgaande kinderen sterk af, met ongeveer 300-350 leerlingen in 2020 - ruwweg een kwart van het huidige aantal.

Bevolkingsprognoses Littenseradiel

- De bevolking van Littenseradiel zal nog maar weinig stijgen, of zelfs dalen. Volgens de provinciale prognose neemt de bevolking tot 2030 nog toe met ongeveer 4%; andere prognoses (CBS, Primos) geven allebei een daling aan tot 2030 (-1% respectievelijk -5%).
- Het aantal huishoudens niet af, maar groeit juist - dit heeft te maken met zogenoemde verdunning.
- De bevolking is in 2030 beduidend ouder dan in 2010. Het aandeel ouderen (65+) neemt sterk toe van nu ongeveer 16% naar bijna 30%. Het aantal oudere ouderen (75+) neemt nog sterker toe.
- Er is ook sprake van ontgroening: de groep kinderen in de schoolgaande leeftijd (4-11 jaar) is in 2020 naar schatting 300-350 kinderen kleiner; een afname van rond de 25%.
- De bevolkingstrends in Littenseradiel zijn kenmerkend voor een plattelandsregio. Ontgroening en vergrijzing zijn in Littenseradiel sterker vergeleken met het Nederlandse en Friese gemiddelde.

(Zie het Achtergronddocument voor een toelichting.)

⁵ De algemene bevindingen zijn gebaseerd op de analyse in het Achtergronddocument.

⁶ 'Complete dorpen' hebben minimaal een basisschool, een huisarts, een supermarkt en een dorps huis (Provincie Fryslân).

⁷ Er zijn drie dorpen die verder weg liggen van een groter dorp: Hilaard, Reahûs en Lytsewierrum. Autokilometers gemeten volgens een routeplanner.

- *Kleine scholen*

In 2025 is er slechts één school die - volgens de prognoses basisscholen Gemeente Littenseradiel (mei 2010) - onder de wettelijke norm voor kleine scholen (23 leerlingen) zakt. Wel is het zo dat een aantal scholen met nu nog 60-90 leerlingen onder de 50 leerlingen zakken. In 2011 heeft de gemeente zes scholen met rond de 40 leerlingen. In 2020 zijn er *elf* kleine scholen; dat komt neer op bijna een verdubbeling. Bovendien: waar in 2011 de kleinste school nog 34 leerlingen telt, zijn er in 2020 drie scholen met rond de 25 leerlingen. In 2020 zijn er dertien scholen met maximaal 3 groepen en twee scholen met maar 2 groepen.

Onzekerheid leerlingenaantal op dorpsniveau

Op dorps- en schoolniveau hangt de feitelijke ontwikkeling van het aantal leerlingen sterk af van 'toevallige' lokale omstandigheden. Wel kan worden gesteld dat de algemene trend van daling van het aantal leerlingen redelijk zeker is. Als er geen grote lokale veranderingen plaatsvinden, kan de daling van het aantal schoolgaande kinderen als algemene trend vertaald worden naar de dorpen. Dat neemt niet weg dat als bijvoorbeeld in een dorp zich bij toeval drie kinderrijke gezinnen vestigen (of vertrekken!), de lokale situatie anders wordt dan in de prognose.

- *Kwaliteit van onderwijs*

De afname van het aantal schoolgaande kinderen heeft gevolgen voor de scholen in met name de kleinere dorpen. Dat betreft niet alleen financiële gevolgen, maar betekent ook dat zeker op de kleinere scholen goed gekeken moet worden naar de kwaliteit van het onderwijs. Uit onderzoek naar onderwijsprestaties blijkt dat de onderwijskwaliteit ook te maken heeft met de minimum-omvang van scholen: van kleine scholen met 50 of minder leerlingen is 15% volgens de onderwijsinspectie zwak tot zeer zwak; beduidend meer dan bij grotere scholen. Dat wil niet zeggen dat kleine scholen altijd kwaliteitsarm zijn, maar de kwaliteit is niet ingebed of geborgd in een grotere organisatie; op kleine scholen hangt de kwaliteit meer af van de persoonlijke competenties van leerkrachten.

- *Ontgroening verenigingen*

De demografische ontwikkelingen maken dat die verenigingen die vooral voor de jeugd zijn, in omvang zullen afnemen. Verenigingen die juist meer gericht zijn op ouderen kunnen wel qua ledental overeind blijven. Over het algemeen wordt verwacht dat door vergrijzing het lastiger is om actieve leden te houden, echter meestal zijn algemene sociaal-culturele ontwikkelingen daarvoor meer bepalend dan vergrijzing (in elk geval in Fryslân).

- *Rol gemeente*

De rol van de gemeente is beperkt. Een belangrijk deel van de accommodaties is in privaat eigendom en wordt ook privaat beheerd: dorpshuizen, een deel van de sportaccommodaties, kinderopvang. Bij peuterspeelzalen en kinderopvang heeft de gemeente een toezichthoudende taak; de gemeente subsidieert het peuterspeelzaalwerk. De gemeente is financieel verantwoordelijk voor groot onderhoud en aanpassingen van schoolgebouwen en nieuwbouw. Alleen bij de accommodaties die in eigendom zijn van de gemeente, zoals de sporthal in Easterein, de gecombineerde school in Winsum en de brede school in Wommels heeft de gemeente directe bemoeienis.

Uitgangspunten

Accommodatiebeleid is voor de gemeente een middel om de leefbaarheid te bevorderen. Voor het accommodatiebeleid van de gemeente kan een aantal (algemene) uitgangspunten worden genoemd, die te maken hebben met *good governance*. Uitgangspunten zijn:

1. **kwaliteit:** de technische en functionele staat van de gebouwen en de daarin gelegen ruimtes voldoen aan de eisen voor gebruik en aan wetgeving;
2. **afstemming van vraag en aanbod:** het aanbod en de spreiding van de accommodaties zijn afgestemd op de huidige en toekomstige behoefte;
3. **financieel:** het in stand houden en indien nodig vernieuwen en aanpassen van accommodaties moet financieel gewaarborgd zijn;
4. **toekomstbestendig:** het beleid moet zodanig zijn dat het huidige beleid een efficiënt en effectief beleid in de toekomst niet in de weg staat.

Voor het accommodatiebeleid kan op basis van de algemene bevindingen daar nog een aantal uitgangspunten aan toe worden gevoegd:

5. **kwaliteit boven groei:** bij geen van de onderzochte accommodaties - basisschool, kinderopvang/peuterspeelzalen, dorpshuizen, sportaccommodaties - mag gemiddeld genomen (nog) groei van activiteiten en gebruikers worden verwacht. Om de voorziening aantrekkelijk te houden, is moet de focus liggen op goede kwaliteit.
6. **voorzieningen en bereikbaarheid:** het schaalniveau van voorzieningen varieert binnen de gemeente. Er is een duidelijke 'uitruil' tussen de schaal van voorzieningen en bereikbaarheid. Als rekening wordt gehouden met normen van bereikbaarheid, zijn complete clusters van dorpen aan te geven.

Grenswaarden

Om te komen tot een concreet advies over wat te doen bij welke accommodaties is het nodig om grenswaarden - normen - te formuleren. Wat betreft de gevolgen van demografische ontwikkelingen gaat het met name om de ontwikkeling in het draagvlak voor voorzieningen, waarbij draagvlak hier is gedefinieerd als het aantal potentiële klanten - de bevolking - in de omgeving. Om te kunnen bestaan hebben voorzieningen een bepaald minimum draagvlak (drempelwaarde) nodig. Met name in de kleinere kernen leidt een ontgroenende en vergrijzende bevolking tot minder draagvlak voor voorzieningen. Er moet dan een groot beroep worden gedaan op vrijwilligers en het organiserend vermogen van een gemeenschap om voorzieningen overeind te houden. Dat betekent dat het vaststellen van wat een minimum draagvlak is, van dorp tot dorp kan verschillen, afhankelijk van de bereidheid tot vrijwilligerswerk en organisatiekracht.

Grenswaarden basisscholen

Bij kleine scholen is er een wettelijke norm van minimaal 23 leerlingen. Daarmee is het niet zo dat elke school die daaronder komt of dreigt te komen ook automatisch sluit. De minister heeft zogenoemde discretionaire bevoegdheid om een school met minder

dan 23 leerlingen toch open te laten. Die school moet dan wel aan voorwaarden voldoen (de kwaliteit moet goed zijn, en er moet uitzicht zijn op groei). De norm is voor de gemeente Littenseradiel minder relevant, omdat ook in de toekomst (bijna) geen enkele school onder de norm komt.

Een andere norm heeft te maken met onderwijskwaliteit. Er is een (indirecte) relatie tussen schoolomvang en kwaliteit. Een norm kan zijn om te streven naar scholen met meer dan 50 leerlingen en minimaal 3 groepen. Bij scholen met 50 of minder leerlingen zijn - in het algemeen - problemen met kwaliteit substantieel groter.⁸ Een dergelijke norm zegt niets over de huidige kwaliteit van scholen in Littenseradiel - geen van de basisscholen is nu (zeer) zwak.⁹ Echter, het kan wel gelden als richtinggevende norm zodat een mogelijke daling van kwaliteit in de toekomst wordt voorkomen. Dat is relevant omdat het aantal kleine scholen al op korte termijn sterk gaat toenemen.

Scholen met 50 of minder leerlingen vanaf 2014:

- Hilaard
- Kûbaard
- Itens
- Easterlittens
- Spannum
- Jorwert
- Boazum
- Wiuwert
- Wjelsryp
- Winsum (cbs De Stapstien)

Grenswaarden peuterspeelzalen

Bij peuterspeelzalen zijn geen wettelijke normen voor de omvang - er is alleen een wettelijke kader voor kwaliteit. Er is ook geen algemeen geldend principe voor een minimale omvang. Wel zijn er beleidsontwikkelingen gericht op verder gaande integratie en harmonisatie van peuterspeelzaalwerk en kinderopvang en de uitbreiding van een integraal aanbod van kinderopvang en peuterspeelzaalwerk bij de basisscholen.¹⁰

Verder kan worden vastgesteld dat er in de praktijk in de gemeente Littenseradiel er een probleem is ten aanzien van kwaliteitseisen aan de ruimtes bij peuterspeelzalen die in dorpshuizen zijn gevestigd. Ook kan in de praktijk worden geconstateerd dat een deel van de peuterspeelzalen zeer klein is (4-7 kinderen) en beperkt open (twee ochtenden).¹¹ Andere zijn groter en ook vaker open. Vooral bij de kleinere peuterspeelzalen is de vraag of de schaal en de lage bezetting nog verantwoord zijn.¹² Dat geldt zeker, indien er rekening mee wordt gehouden dat er over het algemeen geen groei van het aantal peuters in de bevolking wordt verwacht. Als uitgangspunt - grenswaarde - kan worden gekozen voor minimaal 10 kinderen en minimaal 3 of 4 dagdelen open.

Grenswaarden dorpshuizen

Bij dorpshuizen is geen wettelijke norm. Wel heeft de gemeente een aantal jaren terug de feitelijk gegroeide situatie min of meer als norm vastgesteld. De dorpshuizen worden belangrijk gevonden, en de gemeente kiest voor behoud van de nu bestaande dorpshuizen. De gemeente draagt daarin bij door een subsidie op onderhoud. Met uitbreidingen is in het huidige beleid de gemeente terughoudend.

Grenswaarden sportaccommodaties

De gemeente heeft in het verleden een aantal uitgangspunten geschetst voor sportaccommodaties.¹³ Als uitgangspunten zijn geformuleerd:

- niet alle dorpen alle soorten voorzieningen;

⁸ Zie de toelichting in het Achtergronddocument.

⁹ Zie www.onderwijsinspectie.nl

¹⁰ Jaarverslag Stichting WelzijnMiddelsee.

¹¹ Het gaat om Spannum, Boazum, Britswert/Wiuwert; Easterwierrum is ook klein en gaat per 1 januari 2012 dicht.

¹² Jaarverslag Stichting WelzijnMiddelsee.

¹³ Gemeente Littenseradiel, Littenseradiel yn beweging. Sportnota, 2005-2009.

- specifieke voorzieningen concentreren (binnen of zelfs buiten de gemeente), met een afstandscriterium van 5 km;
- efficiënt gebruik van sportaccommodaties.

De uitgangspunten komen overeen met de tot nu toe gegroeide situatie waarbij de huidige voorzieningen gehandhaafd blijven. De gemeente is deels actief betrokken via eigendom en exploitatie van een aantal grotere, gemeentebrede sportaccommodaties (zwembad, sporthal, gemeentelijke sportvelden). Bij de overige sportvelden (korfbal-, kaatsveld) gaat het om een onderhoudssubsidie die moet bijdragen aan de handhaving van de huidige accommodaties.

In de analyse die hier is gedaan, is de suggestie gedaan om de rol van de gemeente bij de kleinere sportvelden op eenzelfde manier te beschouwen als die bij dorpshuizen: de kleinere sportvelden - met name de kaatsvelden - hebben vooral een sociale functie (ontmoetingsplek) in de dorpen.¹⁴ De huidige bijdrage in onderhoud kan dan worden gezien als een bijdrage voor handhaving, zoals dat bij de dorpshuizen ook het geval is.

¹⁴ Op de kaatsvelden in Baard, Weidum en Jellum worden ook grotere kaatstoernooien (o.a. van de KNKB) gehouden, die meer dan alleen een sociale functie betreffen.

SCENARIO'S EN BELEIDSREGELS

Scenario's

Uit de analyse van de stand van zaken bij accommodaties en van trends die op de gemeente afkomen, kunnen drie scenario's worden geschetst voor het accommodatiebeleid.¹⁵ Per beleidsveld moet een keuze worden gemaakt voor een scenario. Als wordt gekozen voor een bepaald scenario heeft dat gevolgen voor de manier waarop de gemeente met de betreffende accommodaties omgaat. Uit de 'scenariokeuze' volgt dus het kader voor accommodatiebeleid. De scenario's zijn:

- A. Behoud van huidige spreiding
- B. Kwaliteit door bundeling en samenwerking
- C. Schaalvergroting en concentratie

Ad A. Behoud van huidige spreiding. Behoud van de huidige spreiding van accommodaties is sterk gericht op behoud van leefbaarheid in de dorpen. Echter, behoud is eigenlijk niet goed op te brengen zonder aantasting van de kwaliteit of extra kosten voor de gemeente. Dit speelt met name bij basisscholen en peuterspeelzalen. Vooral de kwaliteit van kleine scholen en peuterspeelzalen is in het geding. Bij dorpshuizen is door de gemeente expliciet al een keuze gemaakt voor behoud van het huidige aanbod. Door de gemeente worden dorpshuizen gezien als centrum van samenkomst en als motor voor sociale en culturele activiteiten. De gemeentelijke betrokkenheid is echter beperkt: in beginsel alleen subsidie voor regulier onderhoud. In dit scenario wordt aangescherpt dat grotere aanpassingen niet door de gemeente worden gesteund, omdat niet verwacht dat activiteiten nog (sterk) zullen uitbreiden; dorpshuizen moeten dat dus zelf financieren. Het zelfde geldt ook voor de kleine sportvelden en kaatsvelden.

Ad B. Kwaliteit door bundeling en samenwerking. In dit scenario staat behoud en versterking van de kwaliteit van voorzieningen centraal. Daarvoor is meer samenwerking en bundeling nodig. Bundeling en samenwerking betekent dat tot op zekere hoogte een grotere reisafstand van en naar voorzieningen wordt geaccepteerd. Er wordt dan ook geaccepteerd dat inwoners soms langer moeten reizen. Het scenario is vooral van toepassing op kleine scholen en peuterspeelzalen. In dit scenario is het onvermijdelijk dat een aantal kleinere basisscholen en peuterspeelzalen samengaat met naburige basisscholen en/of peuterspeelzalen/kinderopvang. Een interessante variant is om boven- en onderbouw van twee of meer basisscholen te scheiden en te bundelen. Dat zou in de vorm van een experiment kunnen worden uitgevoerd.

Ad C. Schaalvergroting en concentratie. In dit scenario wordt ervan uitgegaan dat op termijn verdere schaalvergroting en concentratie in de grotere kernen onvermijdelijk is. De enige beleids optie is dat proces te faciliteren en te begeleiden. Het scenario is vooral van toepassing op de voorzieningen die in feite geconcentreerd zijn: zwembad, sporthal, grotere sportcomplexen en kinderopvang. Een keuze om concentratie ook toe te passen op basisscholen, peuterspeelzalen en dorpshuizen zou stevige gevolgen hebben in de vorm van opheffingen, vrij komen van gebouwen, investeringen in nieuwe gebouwen en bereikbaarheid van voorzieningen. Alleen al om die reden is het lastig op korte termijn deze richting in te gaan; op de lange termijn (na 2020) is dit scenario echter zeker niet geheel uit te sluiten.

¹⁵ Zie voor een toelichting het Achtergronddocument.

Beleidsregels accommodatiebeleid per scenario

	Gemeentelijke betrokkenheid	A. Behoud van huidige spreiding	B. Kwaliteit door bundeling en samenwerking	C. Schaalvergroting en concentratie
Basisscholen	De gemeente is op afstand betrokken bij het onderwijs. Bij het openbaar onderwijs heeft ze een toezicht-houdende taak op het bestuur van het openbaar onderwijs. Daarnaast bekostigt de gemeente nieuwbouw bij een school, grote aanpassingen aan een schoolgebouw, en onderhoud 'buiten'. Bekostiging gebeurt op basis van plannen van de scholen. Overig onderhoud ('binnen') valt binnen de lumpsum bekostiging van het Rijk.	<p>Alle basisscholen, zoals ze nu zijn, behouden. In dit scenario wordt geaccepteerd dat er lagere bezetting is (kleinere groepen) en dat er leegstand is. In dit scenario moet men vooral kritisch kijken naar kosten van gebouwen; bijvoorbeeld door onderhoudskosten beperken tot het minimum.</p>	<p>Hier ligt de focus op de kwaliteit van het onderwijs. Dat kan alleen door meer samenwerking en bundeling. Bijvoorbeeld door onder- en bovenbouw te splitsen en te spreiden over dorpen. De gemeente stimuleert bundeling en samenwerking.</p>	<p>Hier wordt gekozen voor concentratie van de leerlingen in een kleiner aantal, grotere scholen. Daarvoor moeten basisscholen worden samengevoegd. Het gaat om relatief grote ingrepen, waarbij van geval tot geval bekeken moet worden hoe de gemeente er (financieel) bij betrokken moet zijn.</p>
		<p><i>Gevolgen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Er zijn extra kosten voor de gemeente: tegenover huisvestingskosten van leegstaande lokalen staan geen inkomsten • Per leerling zijn er hogere onderhoudskosten, die niet worden gecompenseerd door hogere inkomsten 	<p><i>Gevolgen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Samenwerking tussen scholen en splitsing en spreiding van onder- en bovenbouw heeft gevolgen voor gebouwen. De gemeente moet een deel van de aanpassingen aan gebouwen bekostigen. • Streven is minder kleine scholen (meer dan 50 leerlingen/minimaal 3 groepen) 	<p><i>Gevolgen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Dit scenario vereist relatief grote investeringen in gebouwen, mogelijk ook nieuwe gebouwen. Het financiële saldo op lange termijn is afhankelijk van verhouding tussen investeringen en uitgespaarde onderhoudskosten/opbrengsten afstoten gebouwen. • Streven is minder klein scholen (meer dan 50 leerlingen/minimaal 3 groepen)
Kinderopvang/ peuterspeelzalen	De gemeente is betrokken bij peuterspeelzalen door de subsidie aan de Stichting Welzijn Middelsee; de uitvoering ligt bij de Stichting Welzijn Middelsee. Toezicht op de kwaliteit gebeurt door de GGD. Kinderopvang gebeurt volledig privaat. Bij kinderopvang is de gemeente niet (direct) betrokken, maar wel verantwoordelijk voor de kwaliteit; ook daar gebeurt het toezicht door de GGD.	<p>Hier blijft de gemeentelijke bemoeienis beperkt tot de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van gebouwen. Er moet minimaal worden voldaan aan de wettelijke normen. De gemeente blijft het peuterspeelzaalwerk op dezelfde manier subsidiëren.</p>	<p>Gemeente stimuleert bundeling en samenwerking, onder andere door nodige aanpassingen aan gebouwen te bekostigen. Bundeling en samenwerking (met scholen en kinderopvang) aan peuterspeelzaalwerk.</p>	<p>Gemeente stimuleert concentratie (en opheffing van kleinere peuterspeelzalen), onder andere door nodige aanpassingen aan gebouwen te bekostigen. Concentratie en samenwerking zijn een voorwaarde voor subsidie.</p>
		<p><i>Gevolgen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Er zijn kosten voor de gemeente voor het 'op peil houden' van de gebouwen en ruimtes. 	<p><i>Gevolgen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Samenwerking tussen peuterspeelzalen of tussen scholen en peuterspeelzalen, leidt tot aanpassingen aan gebouwen. • Streven is minder kleine peuterspeelzalen (meer dan 10 kinderen/minimaal 3 dagdelen open) 	<p><i>Gevolgen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Dit scenario vereist relatief grote investeringen in gebouwen. Bij investeringen in gezamenlijke gebouwen voor basisscholen/ kinderopvang zijn er mogelijk synergievoordelen te behalen.

Dorpshuizen	Dorpshuizen zijn private organisaties. De besturen van dorpshuizen zijn onafhankelijk van de gemeente. Wel vergoedt de gemeente een deel (rond de 40%) van de reguliere onderhoudskosten, en incidenteel een deel van de kosten voor verbouwing of nieuwbouw. Het gaat om een jaarlijks onderhouds budget van rond de 40.000 euro.	<p>Gemeentelijk beleid handhaven, waarbij dorpshuizen 'op afstand' staan en alleen een bijdrage krijgen voor behoud in de vorm van regulier onderhoud. Bijdragen in investeringen a.g.v. uitbreiding van activiteiten zeer beperkt toekennen.</p> <p><i>Gevolgen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Onderhoudsbudget (40.000) o.b.v. onderhoudsplannen handhaven • Toepassing 'ladder' bij uitbreiding: <ol style="list-style-type: none"> 1. binnen bestaande accommodatie; 2. andere accommodatie in dorp; 3. accommodatie in ander dorp (< 3km) 	(Vooralsnog niet van toepassing)	(Vooralsnog niet van toepassing)
	Sportaccommodaties	De gemeente is op verschillende wijze bij sportaccommodaties betrokken, ten eerste via eigendom. Van de 14 kaatsvelden zijn er 6 in eigendom van de gemeente, van de 7 sportvelden zijn er 5 in eigendom van de gemeente; de sporthal in Easterein is van de gemeente. Daarnaast is de gemeente financieel betrokken bij: <ul style="list-style-type: none"> - zwembad - sporthal Easterein - gemeentelijke sportvelden - onderhoudsbudget overige sportvelden. 	<p>Dit scenario is gericht op behoud van huidige voorzieningen. Dat betekent ook handhaven van huidige subsidieregelingen voor onderhoud. In dit scenario draagt de gemeente niet bij aan investeringen in uitbreidingen van sportvoorzieningen, wel in groot onderhoud dat nodig is voor behoud van huidige kwaliteit van de accommodatie.</p> <p><i>Gevolgen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor onderhoud kaatsvelden en kleine sportvelden handhaven van huidige subsidieregeling (35.000 euro). • Handhaven gemeentelijke betrokkenheid bij grotere gemeentelijke sportcomplexen, sporthal en zwembad (onderhoud en exploitatie) 	<p>De gemeente kan als uitgangspunt nemen dat alleen voor het onderhoud wordt gesubsidieerd indien een dorp het onderhoud zelf of samen met andere dorpen het onderhoud niet kan opbrengen. De gemeente draagt niet bij aan investeringen in uitbreidingen van sportvoorzieningen. (Voor de grotere sportcomplexen/ sporthal/zwembad is dit niet van toepassing.)</p> <p><i>Gevolgen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor onderhoud kaatsvelden en kleine sportvelden handhaven van huidige subsidieregeling, maar wel een efficiencyslag door randvoorwaarde van (meer) samenwerking. • Onderhoud en exploitatie grotere gemeentelijke sportcomplexen, sporthal en zwembad handhaven.

Bij de beleidsregels moet wel worden opgemerkt dat keuzes voor bepaalde accommodaties gevolgen kunnen hebben voor andere accommodaties. Met name peuterspeelzalen zijn nogal eens gevestigd in een of bij een schoolgebouw of in een dorpshuis. Ook gymzalen zijn voor een deel gevestigd in dorpshuizen. Bovendien komt door de terugloop van het aantal leerlingen ruimte vrij in schoolgebouwen, die door peuterspeelzalen of andere activiteiten kan worden gebruikt. De keuzes voor scenario's bij verschillende typen accommodaties hangen dus met elkaar samen.

Gevolgen van keuzes

Basisscholen

Scenario A (Behoud van huidige spreiding) is gericht op behoud van de kleine scholen. De gemeentelijke rol is hier beperkt: de gemeente doet het minimale op grond van (minimum) wettelijke normen voor kwaliteit van gebouwen. Bij de basisscholen kan wel kritisch worden gekeken naar onderhoud, omdat de bezetting terugloopt: de kosten voor de gemeente nemen *per leerling* toe, zonder dat daar inkomsten tegenover staan.

Scenario B (Kwaliteit door bundeling en samenwerking) is gericht op het voorkómen dat door de forse toename van het aantal kleine scholen de onderwijskwaliteit afneemt. Hier is de rol van de gemeente actiever: gebouwen moeten worden aangepast, en er zal moeten worden gekeken hoe bijvoorbeeld een experiment met scheiding onder- en bovenbouw financieel en organisatorisch opgezet kan worden. De aanpassingen aan gebouwen kosten de gemeente geld. In dit scenario is er in die zin een zekere mate van uitruil tussen kwaliteit en middelen: meer kwaliteit kost geld. Overigens is de gemeentelijke rol ook hier beperkt: de gemeente kan in overleg treden met de schoolbesturen - openbaar en bijzonder - om dit scenario te verwezenlijken. De norm van minimaal 50 leerlingen/3 groepen kan daarbij als leidraad dienen.

In scenario C (Schaalvergroting en concentratie) heeft de gemeente in zekere zin de rol om het proces naar concentratie te begeleiden. In dit scenario zal bij basisscholen gekeken moeten worden welke investeringen nodig zijn. Het primaat daarvoor ligt bij de besturen van de scholen. Dit scenario is voor de gemeente relatief duur, maar op de lange termijn niet uit te sluiten.

Peuterspeelzalen

Scenario A (Behoud van huidige spreiding) betekent op het gebied van kinderopvang dat de gemeente het minimale doet op grond van (minimum) wettelijke normen voor kwaliteit van gebouwen. Voor het overige verandert er niets.

Scenario B (Kwaliteit door bundeling en samenwerking) betekent bij de peuterspeelzalen dat de kleinste (3-4) peuterspeelzalen worden opgeheven. De gemeente kan hier actief op sturen via de subsidie aan de Stichting WelzijnMiddelsee die het peuterspeelzaalwerk uitvoert. Er zijn daarnaast aanpassingen aan gebouwen nodig die de gemeente zal moeten betalen.

In scenario C (Schaalvergroting en concentratie) heeft de gemeente in zekere zin de rol om het proces naar concentratie te begeleiden. In dit scenario zal bij peuterspeelzalen gekeken moeten worden welke investeringen nodig zijn. De gemeente kan ook hier actief bij betrokken zijn via de subsidie voor peuterspeelzaalwerk.

Dorpshuizen

Bij dorpshuizen is in feite al gekozen voor een scenario: behoud van de huidige spreiding van dorpshuizen. In dit scenario is de algemene beleidsregel dat bestaande gebouwen zo efficiënt mogelijk moeten worden gebruikt. In de bestaande gebouwen is ruimte, ook omdat op langere termijn niet verwacht mag worden dat

verenigingsactiviteiten toenemen. De rol van de gemeente is terughoudend en blijft vooral beperkt tot het bijdragen aan de instandhouding via de onderhoudssubsidie. Bij vragen voor uitbreiding of grootschalige aanpassing kan een beleidsregel worden toegepast aan de hand van de volgende 'ladder'.¹⁶

Beslisladder uitbreidingsvragen dorpshuizen:

1. gebruik bestaande ruimtes die nog beschikbaar zijn in de zelfde accommodatie;
2. gebruik ruimte in een andere accommodatie in het zelfde dorp (denk aan kerk, sportkantine, café;
3. gebruik ruimte in een naburig dorp (met een afstandcriterium van bijvoorbeeld 3 km).

Sportaccommodaties

Ook bij sportaccommodaties zijn in feite al keuzes gemaakt. Voor de grotere, gemeentelijke sportaccommodaties is al een situatie van schaalvergroting en concentratie gerealiseerd. Gegeven het belang dat de gemeente hecht aan sport, kan de gemeentelijke betrokkenheid bij de eigendom en exploitatie van zwembad, sporthal en grote sportvelden in beginsel gehandhaafd blijven.

Bij de kleinere sportvelden is in feite al gekozen voor het scenario van behoud van spreiding in de dorpen. Wel zouden hier de onderhoudssubsidies nog nadrukkelijker kunnen worden ingezet om samenwerking bij onderhoud te stimuleren. Bijvoorbeeld: de subsidie wordt alleen toegekend indien een dorp het onderhoud zelf of samen met andere dorpen het onderhoud niet kan opbrengen.

¹⁶ Vergelijkbaar met de zogenoemde SER-ladder voor uitbreiding/aanpassing van bedrijventerreinen.